

ומנין שני בא, כדי למעוטי שיטתו **דרב אסי**, הסובר ש"איילונית", שאינה מסוגלת להוליד, והיא עצמה אינה מתייבמת, פוטרת אף את צרתה מן הייבום ומן החליצה.

ובאה המשנה לשלול זאת.

וממשיכה הגמרא לבאר:

ולרב ולרב אסי, המוסיפים צרת סוטה וצרת איילונית, המנין ברישא של המשנה והמנין בספיא — **למעוטי מאי**, מה בא כל אחד מהם למעט?

ועונה הגמרא:

אי סבירא להו לרב ורב אסי דהרדי, האחד את שיטת השני, יש לומר שבאים שני המנינים למעט:

חדא, האחד בא — **למעוטי צרת ממאנת** ביבום.

שאם נפלה לפני היבום יבמה קטנה, שהשיאוה אמה ואחיה, ואין נשואיה אלא מדרבנן, ומיאנה הקטנה בנשואי בעלה לאחר שנפלה לפני היבום, הרי גם היא וגם צרתה אסורים ביבום [מגזירת חכמים, וכפי שיתבאר בפרק זה], אך הן מחוייבות בחליצה.

וזה באה המשנה למעט, שצרת ממאנת אינה, כשאר צרת ערוה, אלא היא חייבת בחליצה,

ומשנין: משנתנו — בשיטת **אבא שאול** היא.

דאמר: מצות חליצה — קודמת למצות ייבום.

שלדעתו, היות ואם מכוון היבם לכנוס את יבמתו לשם נוי או לשום אישות, ולא מכוון לשם מצות ייבום, הרי זה כפוגע בערות אשת אח, ולכן מוטב לו שיחלוץ.

ולכן הקדים התנא את מצות חליצה למצות ייבום.

ועתה מבארת הגמרא, מה בא התנא ללמד במנתו את מנין חמש עשרה הנשים בתחילת המשנה, ומה הוא בא ללמד באמרו בסוף הרשימה "הרי אלו", שבכך הרי זה כאילו הוא חוזר ומונה אותן, ומדגיש, כי זהו המנין, ואין עליו תוספת:

מנינא דרישא, "חמש עשרה נשים" — **למעוטי מאי** הוא בא?

וכן **מנינא דספיא**, "הרי אלו" — **למעוטי מאי** הוא בא?

מנין אחד בא **למעוטי** שיטתו **דרב**, הסובר שאם זינתה אשה תחת בעלה, שהיא עצמה אינה מתייבמת, הרי אף צרתה, הנקראת "צרת סוטה", פטורה מן הייבום ומן החליצה.

ובאה המשנה למעט, ולשלול את דבריו.

לא מצינו מציאות שכזאת. אך היא תיתכן במלך, שאינו חולץ מפני כבודו, אך יתכן שמצות יבום תנהג בו.

ליבום, ודבר פשוט הוא. וכתב התוס' יו"ט [בפרק שני במסכת סנהדרין] שאין זה כלל שכל שאינה עולה לחליצה אינה עולה לייבום, אלא שבאופן רגיל

לפי שכל איסורה ליבום הוא רק מתקנת חכמים.

וחדא, ומנין אחד בא — למעוטי צרת "מחזיר גרושתו".

שאם האח המת היה נשוי לאשה, וגירשה, והלכה האשה ונישאה לאיש אחר, ובכך היא נאסרה לחזור לבעלה הראשון, ומת הבעל השני או גירשה, וחזר הבעל הראשון ולקחה לו לאשה באיסור —

הרי היא עצמה אינה מתייבמת, לפי שהיתה אסורה על האח המת באיסור של "מחזיר גרושתו משנשאת לאחר".

אך צרתה מתייבמת [לדעת חכמים, ולדעת רבי יוסי בן כיפר מסתפקת הגמרא לקמן יא ב].

ובאה המשנה למעט, ולומר, שאין צרת "מחזיר גרושתו", כשאר צרות ערוה.

ואי לא סבירא להו רב ורב אסי דהרדי, האחד את שיטת חבירו, הרי הם יסבירו, כל אחד לשיטתו, את שני המיעוטים משני המנינים, כך:

חדא מנין במשנה, בא למעוטי את שיטתו דחבריה.

וחדא מנין, בא למעוטי או צרת ממאנת, או צרת מחזיר גרושתו.

אך עדיין יש להקשות:

לרב, הסובר שסוטה [זונה] וצרתה פטורות מן היבום,

וכמו כן **לרב אסי,** הסובר שגם צרת איילונית אינה מתייבמת,

ליתנינהו!

מדוע לא שונה אותן התנא במשנתנו, ויאמר שגם איילונית וסוטה פטורות צרותיהן.

ומשנין: **לפי שצרת סוטה או צרת איילונית, אינה ב"צרת צרה".**

כי הרי איסורן של "צרת איילונית" או "צרת סוטה" הוא איסור השוה בכל האחים, ולא יתכן שאחד האחים ייבם את צרת הסוטה או את צרת האיילונית, ותיפול שוב בפילה שניה עם צרתה הנחשבת "צרת צרה".

ועתה דנה הגמרא במקור הדין השנוי במשנה, שערוה, וצרתה, וצרת צרתה, פטורות מן היבום והחליצה:

והוינן בה: **מנא הני מילי?** מנין לנו שערוה וצרתה, וצרת צרתה לעולם אינן מתייבמות ואינן חולצות?

[עיי' בגירסת הגר"א, שלא גרס צרת צרה. והרבה יסודות שנאמרו בצרת ערוה תלויים בגירסא זו]

דתנו רבנן: כתיב בפרשת עריות [ויקרא יח], באיסור ערות אחות אשה:

"ואשה אל אחותה לא תקח, לצרור, לגלות ערותה עליה, בחייה".

המילה "עליה" מיותרת היא, והיא באה לדרוש ממנה!

ומה תלמוד לומר? מה יתור המילה "עליה" בא ללמד?

לפי שנאמר בפרשת יבום [דברים כה]: **"יבמה יבא עליה".**

כיון שציווה הכתוב "יבמה יבוא עליה",
שומע אני, היה מקום לומר, שהתירה התורה
את כל איסורי ערוה במקום מצות יבום,

ואפילו באחת מכל עריות האמורות בתורה,
הכתוב "יבמה יבוא עליה" מדבר.

אין לומר כך.

כי יש ללמוד בגזירה שוה, שלא צותה
התורה לייבם את מי שאסורה על היבם
באיסור ערוה. כי:

נאמר כאן, באיסור ערוה של אחות אשתו
"ואשה אל אחותה לא תקח לצרור, לגלות
ערוה עליה בחייה".

ונאמר להלן, במצוות יבום "יבמה יבוא
עליה".

מה להלן, בפרשת יבום, נאמר "יבמה יבוא
עליה" במקום מצוה של יבום.

אף כאן, בפרשת עריות, נאמר "ואשה אל
אחותה לא תקח לצרור לגלות ערוה עליה"
— אפילו במקום מצוה של יבום!

ואמר רחמנא: אפילו אם נופלת לפניך יבמה
מהאח המת, שמצוה לייבמה, כאן, כיון
שהיא אחות אשתך — לא תקח אותה!

עד כאן — הלימוד לפטור ערוה.

ומכאן — הלימוד לפטור צרת ערוה:

ואין לי לאסור מן המקרא הזה אלא היא, את
היבמה עצמה שהיא אחות אשה.

צרתה של אחות אשה — מנין שגם היא
אינה מתייבמת?

תלמוד לומר: "ואשה אל אחותה לא תקח,
לצרור".

הלשון "לא תקח לצרור" מלמד כי גם את
צרתה של אחות אשתך "לא תקח". וכאמור
מדבר הכתוב אפילו במקום מצות יבום.

ואין לי מכאן מקור אלא רק לאסור לייבום
את צרתה של אחות אשתו.

צרת צרתה של אחות אשתו, כאשר הלכה
צרת הערוה והתייבמה על ידי אח אחר,
והיתה לה צרה גם בבית הזה, ומת האח
שייבם אותה, וחזרה צרת הערוה ונפלה פעם
שניה, יחד עם צרתה, לפני היבם שהיתה
אסורה עליו בנפילה הראשונה משום צרת
ערוה.

והיא עצמה אינה מתייבמת, לפי שנאסרה
עליו בנפילה הראשונה כאשר אח שיש לו
בנים, ושוב אין לה היתר עולמית.

אך מניין שגם צרת הצרה, שזו היא לה
נפילתה הראשונה לייבום, ומעולם לא
נאסרה, שאף היא אינה מתייבמת?

תלמוד לומר: "לצרור", בכפל לשון, ולא
אמר הכתוב "לצור" גרידא.

מלמד הכתוב בלשון "לצרור", לאסור צרות
הרבה — שגם צרת צרה, וכן הלאה עד
עולם, אסורה.

ואין לי ללמוד מהמקרא הזה, העוסק בערות
אחות אשה, אלא רק את אחות אשה, שהיא
אינה מתייבמת.

שאר עריות — מניין שגם הן אינן
מתייבמות?

אשר אינו עוסק במצות יבום, בא ללמד, שאם היתה הערוה נשואה לאדם זר, ולו אשה נוספת, הרי עצם הקירבה בין שתי הנשים, בהיותן נשואות לאדם אחד, מטיל על האשה האחרת שם "צרת ערוה", ומכח השם הזה היא תהיה אסורה עליו כמו הערוה עצמה.

והיינו, שאם ימות בעלה של צרת הערוה, או יגרשנה, תהיה אסורה להנשא למי שהערוה עצמה אסורה לו:

יכול שאני מרבה [ממשמעות "לצרור"] לאסור את "צרת הערוה" בכל מקום, אפילו שלא במקום ייבום.

והיינו, יכול שאני מרבה מהפסוק הזה אף את שיש עריות [אמו, ואשת אביו, ואחות אביו, אחותו מאביו, ואשת אחי אביו, ואשת אחיו מאביו שיש לה בנים].

ושש עריות אלו, הן עריות "חמורות" מאלו, מהחמש עשרה עריות שבמשנתנו, בכך שהן אינן יכולות להנשא לאף אחד מן האחים, כי הן אסורות על כל האחים בשוה.

ויכול, שיהו גם צרותיהם של ששת העריות הללו אסורות.

והיינו, שאין הפסוק "לצרור" מדבר בצרת ערוה במקום יבום דוקא, אלא גם שלא במקום יבום!?

אי אפשר לרבות כך, כי:

אמרת, יש לך להשיב, ולומר, שיש ללמוד ב"מה מצינו" שאין איסור צרת ערוה נוהג אלא במקום יבום.

מה אבות אשתו, היא מיוחדת בכך שהיא

אמרת, יש לך ללמוד אותן במה מצינו מאחות אשה, ולומר כך:

מה אחות אשה, היא מיוחדת בכך שהיא ערוה, וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה הטאת — והיא אסורה ליבם.

אף כל שהיא ערוה, וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה הטאת — הרי היא אסורה ליבם.

ואין לי ללמוד אלא הן, העריות עצמן, שהן אינן מתייבמות.

צרותיהן של שאר העריות — מניין שגם הן אינן מתייבמות?

אמרת, יש לך ללמוד גם אותן, ב"מה מצינו" מצרת אחות אשה, ולומר כך:

מה אחות אשה, היא מיוחדת בכך שהיא ערוה, וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה הטאת, ואסורה ליבם — וצרתה אסורה.

אף כל שהיא ערוה, וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה הטאת, ואסורה ליבם — הרי צרתה אסורה.

מכאן אמרו חכמים: חמש עשרה נשים — פוטרות צרותיהן, וצרות צרותיהן, מן החליצה ומן הייבום, עד סוף העולם.

ועתה מבארתי הברייתא שאין ללמוד מהפסוק "לא תקח לצרור", שכל "צרת ערוה" אסורה כמו איסור ערוה עצמה, ואפילו שלא במקום מצות ייבום. ויהיה אסור לכל אדם לשאת את כל הצרות של כל הנשים האסורות עליו באיסור ערוה.

כי היה מסתבר לומר, שהכתוב "לצרור",

אזהרה לאחות אשה מ"אשה אל אחותה לא תקח", וממנה למדנו ב"מה מצינו" לשאר העריות.

אזהרה לצרת אחות אשה מ"לצרור", וממנה לשאר עריות, ב"מה מצינו".

אך כיון שהפסוק "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור", בפשוטו, אינו עוסק במקום שיש בו מצות יבום, ורק מגזירה שוה של "עליה" למדנו שגם במקום מצות יבום הוא אמור, יתכן ורק על איסור הלאו, האמור בפסוק הזה, מגלה הלימוד של "עליה" שהוא שייך אפילו במקום יבום.

אבל **עונש** כרת, שאינו מוזכר בכתוב הזה — **מניין** שגם במקום ייבום נאמר עונש כרת בערוה ובצרתה? (1)

אמר קרא, בסוף אותה הפרשה [שיש בה אזהרות לכל העריות], שיש עונש כרת על כל מי שמוזהרים עליה בפרשה הזאת **כי כל אשר יעשה מכל התועבות** — ונכרתה".

וכיון שבאזהרת אחות אשה הוסיפה התורה את המילה "עליה", ללמדך שפסוק זה מדבר אפילו במקום מצות יבום, וכן במילה "לצרור" כללה התורה גם איסור צרת ערוה במקום יבום. הרי שתיהן, הערוה וצרתה, גם כלולות בעונש הכרת הכללי שבסוף הפרשה.

ערוה, וחייבין על זדונה כרת ועל שגגת הטאת, ואפשר לה לינשא לשאר האחים, ואסורה ליבם הזה שנשא את אחותה — וצרתה אסורה.

אף כל אשה שהיא ערוה, וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה הטאת, ואפשר לה לינשא לשאר האחים, ואסורה ליבם הזה — צרתה אסורה.

יצאו שש עריות המורות מאלו, הואיל דאי אפשר להן לינשא לאחים — צרותיהן מותרות.

וטעם הדבר: לפי שאין צרה של ערוה נאסרת, אלא כשהיא צרה מאח.

כי אין התורה אוסרת צרת ערוה באיסור חדש הנקרא צרת ערוה, אלא רק פוטרת אותה מן היבום, ואז ממילא היא אסורה על היבם באיסור אשת אח, כאשר שיש לו בנים.

אך צרת ערוה שלא במקום יבום, אינה נאסרת, כי איננה אשת אח, ואיננה נאסרת מחמת שם של צרת ערוה גרידא.

וממשיכה הברייתא ושואלת: **אזהרה** של לאו, לערוה ולצרתה במקום יבום, **שמענו**.

שהרי יתכן שבמקום יבום לא נאסרה אשת אח בתורת ערוה, ורק איסור ערוה אחר שיש עליה מונע הוא את היבום. אך עונש על ערות אשת אח יתכן שאין עליה, ולכן מחפשת הברייתא מקור לחייב גם את הערוה על האשת אח שבה. ועיין בפורת יוסף לבעל הפרי מגדים, שהקשה, איזה צורך יש ללמוד על עונש, אחרי

1. "אזהרה שמענו — עונש מניין?" מתבאר לפי רש"י שהשאלה היא הן על הערוה והן על צרתה, וכן ביאר הריטב"א. אך המאירי ביאר שהשאלה היא על הצרה בלבד, כי הערוה עצמה ברור שיש עונש עליה. וכוננת רש"י והריטב"א היא, שיש לדעת מניין יש על הערוה גם עונש על ערות אשת אח?

שהרי גם הן נחשבות בכלל "כל התועבות", שענשן כרת.

נמצא, שעיקר חידושה של הברייתא הוא, שיש לימוד מיוחד בתורה, מיתור המילה "עליה", המלמד שגם במקום מצות יבום נאמר איסור של גילוי ערוה.

ועתה דנה הגמרא בחידוש הנלמד מהמילה "עליה".

טעמא דכתב רחמנא "עליה".

הא לאו הכי — הוה אמינא שאחות אשה מייבמת.

מאי טעמא? הכיצד הותר איסור הערוה?

דאמרינן: אתי מצות עשה של יבום ודחי איסור לא תעשה של עריות.

ומקשה הגמרא:

א. אימר דאמרינן "אתי עשה ודחי לא

תעשה", כשהמדובר בדחיית איסור לא תעשה גרידא.

אבל כשהמדובר בדחיית לא תעשה שיש בו כרת — מי דחי מצות עשה!?

ב. ותו, ועוד יש לנו לדעת: איסור לא תעשה גרידא — מנלן דמצות עשה דחי ליה?

ומבאר הגמרא תחילה את המקור לכך א-ד שעשה דוחה לא תעשה:

דכתיב [דברים כב] "לא תלבש שעטנז". ובסמוך לאיסור שעטנז נכתבה מצות ציצית, "גדילים תעשה לך".

ומסמיכות העשה ללאו, דרשינן שבא הכתוב ללמד כי מצות עשה של ציצית דוחה את הלאו. לפי שצריך לקשור חוטי צמר הצבועים תכלת כציצית לבגד של פשתים, ובכך נעשה הבגד כלאיים.⁽¹⁾

ואמר רבי אלעזר: זה שאנו דורשים משמעות פסוקים סמוכים מן התורה —

והגרי"ז שביאר שערוה אוסרת צרתה, אין הכונה שיש איסור חדש של צרת ערוה כדרך שביאר הפרי מגדים, אלא שהערוה מונעת את צרתה בתורת "איסור", ולא בתורת פטור.

והעיד הגר"ן פרצוביץ זצ"ל, כי שמע מפיו של הגר"ב ד, בעל הברכת שמואל, שהוא עצמו שאל את הגרי"ז האם כוונתו ליסוד של הפרי מגדים, שיש איסור חדש של צרת ערוה, וענהו שאין כוונתו לכך!

1. הלימוד שעשה דוחה לא תעשה מכלאים בציצית צריך ביאור לדעת רבינו תם, המתיר לבישת בגד שיש בו כלאיים בציצית גם בלילה, כשאינ מקיימים את המצוה, והורי דבר זה מוכיח

שכבר למדנו שיש אזהרה של ערות אשת אח עליה.

ותירץ שהתחדש כאן איסור חדש של צרת ערוה, ולגביו דנים על העונש.

אך מכל הראשונים משמע שלא כדבריו.

[אמנם המאירי לקמן כ א מנה את צרת ערוה במנין העריות, אך אין זו הוכחה שכונתו לערוה חדשה הנקראת צרת ערוה]

ויש לבאר, שיתכן והלימוד שיש בה עבירה של אשת אח, הוא לימוד לאסור את היבום שלה, אבל אינו מחזירה לכלל אשת אח שיש לה בנים, והיה מקום לומר שהיא עדיין פטורה מעונש! ולכן צריך ללמוד גם את עונש הכרת שלה.